

НРАВСТВЕНОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА МАЛКИТЕ УЧЕНИЦИ У НАС СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО (1878)

Филипова Н.

България, Юго-западний университет им. Н. Рилского
lidycveta@mail.bg/

Процесите на глобализация поставят редица предизвикателства пред съвременния човек. Предизвикателства, свързани с неговата подготовка и реализация, с адаптирането му към новите социално-икономически условия, с отношението му към себеподобните, с умението да познаваш и приемаш различното и да съжителстваш с него.

Съвременният глобален свят ни изправя и пред редица негативни явления и процеси, свързани преди всичко с тероризма и борбата за надмощие. Всички тези феномени поставят много сериозно въпросът за възпитанието на подрастващите и ролята на различните социални структури за тази отговорна и трудна задача.

С особена острота стои проблемът за ценностната система на съвременния човек. Моралът като форма на обществено съзнание представлява съвкупност от норми за поведение, регулиращи отношенията ни към обществото, нацията, колектива, един към друг, подкрепяни от лични убеждения, традиции и обществено мнение.

В своето историческо развитие обществото непрекъснато възпроизвежда и усъвършенства нравствени потребности, предава от поколение на поколение традиции и норми на поведение. От една историческа епоха в друга се пренасят и трансформирани предишните и възникналите нови нравствени потребности, обусловени от обществените промени.

Въпросът за нравственото формиране на подрастващите изисква ясна и точна концепция за съдържателната страна на този процес и ефективното и трайно сътрудничество между всички социални структури за осъществяването му. С особена сила това важи за взаимодействието училище-семейство. Сътрудничеството между семейството и училището за възпитанието на учениците е една прогресивна традиция в историята на българското образование. Като особено плодотворното се очертава в епохата на българското Възраждане. Идеята за духовна и политическа свобода поражда необходимостта «учителят да бъде дясната ръка, а родителите лявата ръка на училището». Българското възрожденско училище има за задача да подготви не само образовани хора, но и обществено ангажирани личности. Това ясно личи в думите на д-р Иван Селимински, отправени към негов съученик при назначаването му за учител: «Трябва да имаш пред вид приятелю Петре, че положението ни е такова, че ти предстои да изпълняваш длъжност не само на учител, но и на родолюбец-обществен служител».

След Освобождението (1878) в България се извършва истински «социален преврат», предполагащ и демократично обществено устройство. Учебното ни дело след Освобождението запазва редица възрожденски традиции. Наред с тях училището има да решава и нови задачи да повиши културното ниво на българите, да ги доближи възможно най-много до останалите европейски народи. В училище и вън от него възпитанието на подрастващите, в т. ч. и нравственото възпитание е на почит сред управляващите. Усвояването на елементарни етични понятия се определя като важна предпоставка за нравственото формиране на учениковата личност. В съдържателната страна на нравственото възпитание на преден план излизат задачите за формиране на «добрия гражданин» с чувство на отговорност при изпълнение на задълженията си, култура на поведение, дисциплинираност и др.

В училищната управленческа документация и периодичния печат се разисква с особена острота и въпроса за връзката семейство-училище за нравственото формиране на малките ученици.

Интерес представлява словото на руския Императорски комисар Дондуков-Корсаков, произнесено при откриване на Народното събрание в Търново. «Вие трябва да имате пред вид само и само благо на страната и нейното трайно господарствено укрепване, което съставлява залогът за бъдещото материално и нравствено преуспеяние и съгласно с това да изкажете откровенно, добросъвестно последната си дума».

Нравственото възпитание в българското училище след Освобождението се обуславя от обстоятелства като:

- демократичните традиции на българското общество в областта на възпитанието;

- активното влияние на възрожденските идеи;
- стремежът на българския народ за обединение;
- новите обществени реалности, свързани с утвърждаването и легитимирането на страната ни пред останалия европейски свят;
- формирането на нови личности, способни да се реализират в новитереалности.

Изисква се от всички обществени структури (училище, семейство, църква, дружества, община и др.) отговорно отношение към нравственото възпитание на учениците. Става ясно, че въпросът за моралните добродетели на българите изпълват цялото обществено пространство.

Сътрудничеството между семейството и училището за нравственото формиране на подрастващите е традиция още от епохата на Възраждането. След Освобождението (1878) настъпват редица промени, които в една или друга степен допринасят за известно «отдалечаване» на семейството от училището. Контактите между тях, като че ли започват да губят предишната си стойност. Това налага въпросът за партньорството между дом и училище да бъде постоянна проблематика на страниците на периодичния печат. Обосновава се необходимостта от по-тясно сътрудничество между учители и родители. Според Цв.Петков сближението между учители и родители ще се осъществи ако;

- въпросите на училищния живот се обсъждат на родителско-учителски срещи, като се вложи добросъвестност, обективност, такт и вещина;
- родителите участват активно в подобряване живота в училище-морално и материално;
- учителите са подготвени така, че да бъдат най-малко уязвими в работата си.

Редица автори лансират идеята за активно участие на родители и учители при извършване на училищните реформи. «Сигурно и безболезнено прокарване и затвърдяване на големи и малки училищни реформи-сочи Хр. Негенцов - не може да се извърши днес без одобрението и съдействието на родителите и учителите».

Издават се и специални окръжни, в които семейството и училището се определят като два неразривно свързани структури в грижата за възпитанието. «Връзката между тях е толкова тясна, че когато нравственото разрушение обземе едната от тях, тя се разпространява бърже и върху другата, за да погребат под развалините си бъдещето на цели поколения, дори на цели общества».

Училищните власти препоръчват изграждането на родителско-учителски дружби, с цел по-тясното сътрудничество между училището и семейството за общите възпитателни цели.

Изтъква се необходимостта от познаване опита на народа по въпросите на възпитанието. «Целта е да се съберат всички сурови материали (схващането на народа за възпитанието), за да може един ден да се изясни точно въпросът за възпитанието на децата в родителската къща» (Хр. Максимов).

Основна причина за незадоволителното взаимодействие между училището и семейството се сочи липсата на система за работа. Без да се омаловажават усилията и на училището, и на семейството за нравственото възпитание на учениците, подчертава се необходимостта от упорита и системна работа с подходящи форми и метода за това.

Редица автори (П. Цонев, З. Ставрева, Ат. Чешмеджиев и др.), изтъкват предимствата на семейството в процеса на възпитание. «Семейството е първото огнище, почвата на която се зараждат и развиват социалните чувства, стопляни и подхранвани от майчината любов. И нищо не може да замени семейството като възпитателен фактор» (П. Цонев).

На семейството се гледа като на първата «природна школа» за развитие на социално-то съзнание у децата. Затова усилията за превръщане на семейството и дома в средоточие на нравственото възпитание се разглеждат като върховен дълг на държавата.

Утвърждава се разбирането за тясната връзка и зависимост между здравето семейство и успеха на цялото общество. Разумното домашно и училищно възпитание допринася най-много за правилното ориентиране на личността в изменчивите условия на социалния живот.

Отговорната роля на родителите при възпитанието на децата се определя и от факта, че първите няколко години детето прекарва доста време в семейството «Поставяме родителите, пише З. Ставрева, на първо място в делото на възпитанието, не само защото семейното възпитание започва по-рано и продължава по-късно, но защото първите седем години считам за най-важни при оформянето на детския характер и това, което през тази възраст е пропуснато да всади в детската душа, това мъчно могат да направят послешните условия.

Отговорната и трудна задача за възпитанието на децата си, родителите могат да изпълнят по-успешно, ако притежават необходимата подготовка за това.

Семейството и училището трябва да отчитат и лошото влияние на улицата, на «развалените романи», или киното до които децата имат достъп. Всички те биха могли да се превърнат в изключително опасни фактори, нанасящи непоправими щети върху крехкото детско съзнание. По думите на М. Герасков, «няма дете, което да не е вече обгорено или докоснато от тия всесилен агента на лошото». Той сравнява училището с малък пожарогасител, който не може да стигне огнището на пожара, а голямата пожарна команда в обществото не е достатъчно мобилизирана, за да поетави детето в други условия. От всичко това се налага изводът за необходимостта от педагогизиране на цялото общество, за да изпълни задачата си по пълноценната подготовка на поколенията.

В цялата ни история на образованието, когато става дума за възпитанието на подрастващите, очите на всички са обърнати най-напред към учителя. За неговата подготовка, за моралните му добродетели, за примера за подражание и др. Българското общество винаги се е отличавало с високи изисквания към учителя - да бъде честен, справедлив, учтив, скромен, обективен в оценките си и др.

За ползотворното сътрудничество между училището и семейството от особено значение е и обществения статут на учителите. Много и разнопосочни са изискванията към българския учител след Освобождението (1878). От него се изисква да бъде «агент на сближение, а не агент на раздори в обществото» (К. Величков).

Постоянно се напомня от управляващите, че не може в училище и вън от него «да върши каквото си иска в съгласие само със своите частни убеждения, както е свободен да върши това гражданинът, който не е обществен служител».

Обвиненията срещу учителите в безнравственост и липса на отговорност във възпитателната работа затруднява общуването и партньорството със семейството. При това трябва да добавим, че нерядко постигнатото в училище може да бъде разрушено в семейството. По думите на Костурков, «училището не е всесилен фактор. Неговите усилия се парализират от влиянието на семейството и най-много на обществото».

От личността, подготовката и дейността на учителя в училище и вън от него се интересува цялото общество. Няма да спрат и споровете за неговия образ в очите на другите. Едни ще искат от него да бъде идеален във всяко отношение, други - да поеме изцяло отговорността и грижата за възпитанието на подрастващите, трети ще гледат скептично на отговорната му и хуманна мисия, четвърти постоянно ще го критикуват със или без основание, пети ще благоговейт пред идеализма му, както в миналото, така и днес. Едно е безспорно. Обществото винаги ще има нужда от тях, ако иска да върви напред в своето развитие.

Въпросът за възпитанието на подрастващите в т.ч. и за нравственото възпитание ще бъде актуален винаги. Още повече днес в условията на глобален свят, когато трябва да се научим да живеем заедно, без да изгубим своята идентичност. Развитието на високите информационни технологии не могат да заменят непосредственото човешко общуване, в основата на което трябва да стоят чисто човешките нравствени ценности. В този процес ролята на училището и семейството става все по-голяма и отговорна. Партньорството между тях е от особено значение за подготовката на личности, годни да се впишат в съвременното общество. Практиката, обаче, показва, че най-често семейството е склонно да прехвърля отговорността по възпитанието на децата си на училището. И за неуспехите в това отношение се обвинява училището, респективно учителите. Несериозно е да се мисли, че само училището носи отговорността за възпитанието на подрастващите. Родителите трябва да поемат своя дял от отговорност, при това с цялата му сериозност.

Образованието трябва да допринася за цялостното развитие на личността - физическо, интелектуално и емоционално. Трябва да съумеем да подготвим подрастващите така, че да уважават човешкия избор, да осъзнаят, че хората са едновременно различни и еднакви, и зависят едни от други. Това може да се постигне с общите усилия на всички обществени структури. Това трябва да стои в основата на партньорството между училището и семейството в процеса на възпитание. Партньорството, което обединявайки усилията на най-важните социални структури ще съумее да подготви хора с гражданско съзнание и отговорност, годни за пълноценна гражданска и професионална реализация.